

DOI 10.36074/logos-18.08.2023.24

МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИЛ ОБОРОНИ УКРАЇНИ ПОТРЕБУЄ МОДЕРНІЗАЦІЇ НА ДЕРЖАВНОМУ РІВНІ

ORCID ID: 0000-0002-1574-4163**Голота Анатолій Анатолійович***науковий співробітник наукового центру Повітряних Сил
Харківський національний університету Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба***УКРАЇНА**

Події широкомасштабної агресії Росії проти України виявили величніший рівень духовного (морально-психологічного) стану особового складу Збройних Сил та громадян України як прояв духовного потенціалу держави і всього суспільства. Тобто відбулося майже те, що було закладено у Стратегії воєнної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 25 березня 2021 року [1]. З перших днів війни громадянами України реалізовувались такі складові духовного потенціалу як прихильність до європейських цінностей, любов до своєї незалежної держави, бажання захищати свою Батьківщину від агресорів, високий рівень національної свідомості та самоорганізації суспільства. В більшості випадків це відбулося як прояв високої оборонної самосвідомості громадян. Таким чином виявилось актуальне завдання щодо продовження забезпечення стабільної і потужної ролі держави, місцевих органів влади та громадських організацій у формуванні морального духу своєї армії. А для цього нам потрібно визнати необхідність зміни поглядів на процеси, в яких роль держави і громадянського суспільства є беззаперечною.

Актуальність питання визначається тим, що армія є політичним інститутом держави і не має самостійно визначати своє призначення, цілі і завдання. Армія не може сама себе переконати у справедливості своїх дій, якщо це не сформовано державою у своєму публічному наративі. А від так, вона не має належних підстав для формування свого морального духу (морально-психологічного стану). Тому має відбуватись процес залучення державних і приватних структур до загальнодержавної Програми морально-психологічного забезпечення Сил безпеки і оборони України з використанням всього потенціалу держави. Така постановка питання важлива і необхідна, адже реально всі потенціали держави впливають на морально-психологічний стан війська. Так, на МПС особового складу впливає рівень міжнародної підтримки України, стан економіки держави, підтримка суспільством збройного захисту держави, матеріально-технічне забезпечення та новітнє озброєння, рішення та публічні виступи військово-політичного керівництва держави, соціально-правовий захист військовослужбовців і ще багато факторів. При цьому цілісної програми підтримки морально-психологічного стану нашого війська не існує.

Морально-психологічне забезпечення складових сектору безпеки і оборони за час становлення незалежної Української держави відіграло історичну роль у формуванні в особового складу загальнонаціональної ідентичності, впровадженні національно-державницької ідеології, свідомого сприйняття європейських демократичних цінностей. За цей час воно пройшло чисельні реорганізації та набуло значення на більш високому рівні.

Разом із тим, ніхто не визначав цей етап кінцевим у процесі реформування та вдосконалення системи морально-психологічного впливу на особовий склад військових підрозділів. Нажаль наукові дискурси з цього питання з конструктивної форми часом переходили у звинувачення опонентів майже у зраді, якщо органи МПЗ будуть у складі інших органів військового управління або суттєво змінять свою організаційну структуру. Але також є і судження, що структури МПЗ можуть бути духовно та соціально майже самодостатніми для морально-психологічного впливу на особовий склад військ і населення країни. Безумовно питання потребує обговорення, але не варто його відкладати на невизначену перспективу. **При цьому є дуже важливим не зробити поспішних організаційних рішень в умовах ведення війни.**

На нашу думку система МПЗ виконала свою важливу роль у збереженні вертикалі керування процесами в цій сфері діяльності і стала перехідним етапом до державної доктрини або концепції МПЗ Сектору безпеки і оборони України на підставі використання всіх потенціалів держави, перш за все духовного потенціалу. Реалізація духовного потенціалу держави по суті є цілком інформаційною сферою, сферою комунікацій і співпадає із завданнями стратегічних комунікацій *щодо нав'язування своєї волі в інформаційному просторі*, в які вже включені заступники командирів з МПЗ із своїми підлеглими через сферу внутрішніх комунікацій.

Але їх реальні повноваження не відповідають назві їх відомчої структури. З урахуванням завдань щодо всебічного залучення держави до морально-психологічного забезпечення морально-психологічного стану (морального духу) військ, термін МПЗ як назву виду всебічного забезпечення доцільно не змінювати, але здійснити трансформацію посад заступників командирів з МПЗ у, наприклад, посади заступників командирів з питань МПЗ, з морально-психологічної підготовки, а краще ще б – заступників командирів із стратегічних комунікацій. Ці приклади є сферами діяльності, де визначаються *конкретні практичні завдання, форми і методи роботи посадових осіб цих структур, а також повноваження щодо контролю внутрішніх комунікацій системи СК і системи морально-психологічного впливу посадових осіб.*

Є надзвичайно актуальним те, що відповідно до Указу Президента України від 28 грудня 2021 року Про затвердження Стратегії інформаційної безпеки [2] в Україні передбачається створення ефективної системи стратегічних комунікацій та розвиток інформаційного суспільства. Досягнення зазначеної цілі здійснюватиметься шляхом виконання таких важливих завдань: визначення механізмів регулювання роботи підприємств телекомунікацій, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій, закладів культури та засобів масової інформації, а також використання місцевих радіостанцій, телевізійних студій та друкарень для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ та населення. До цього ще маємо додати довійськову підготовку молоді та державну систему військово-патріотичного виховання.

Поряд із тим Сили оборони не є самодостатніми і відповідно до Стратегії мають забезпечити свій сектор відповідальності: здійснення правових, організаційних, технічних, інформаційних та інших дій щодо забезпечення власної інформаційної безпеки, у тому числі захисту єдиного інформаційного середовища Сил оборони, зокрема в місцях дислокації; протидію інформаційним операціям та іншим заходам інформаційного впливу. Це є кардинальним державним рішенням у розумінні нової філософської парадигми

визначенні місця і ролі морально-психологічного забезпечення Сил безпеки і оборони. *Системи МПЗ та стратегічних комунікацій ЗС України, діючи в межах своєї компетенції, стають складовими частинами майбутньої державної доктрини або концепції використання духовного та культурного потенціалів, нав'язування своєї волі в інформаційному просторі.*

Таке судження мають і науковці Національної академії національної гвардії, які вважають, що організація морально-психологічного забезпечення потребує державного підходу. На основі доктрини морально-психологічного забезпечення загальнодержавного рівня розробити доктрини морально-психологічного забезпечення для органів державної влади та місцевого самоврядування, доктрини Збройних Сил України та інших військових формувань з урахуванням специфіки їхньої діяльності у мирний час, під час виникнення кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці та в умовах особливого періоду [3].

Так склалося у часі, що назрілий перехід від відомчої системи морально-психологічного забезпечення до державної Доктрини (і Програми) використання духовного потенціалу (забезпечення морального духу) військ об'єктивно співпадає з розвитком нового військово-політичного функціоналу – Стратегічних комунікацій. Заступники командирів з МПЗ вже “вмонтовані” у систему СК через внутрішні комунікації. І хто як не вони на даний час володіють знаннями і здібностями, щоб прийняти на себе завдання системи СК, які мають здійснюватись на всіх рівнях військового управління. Вбачається, що настав час відбутись об'єднанню систем МПЗ та СК в єдиній інформаційній сфері. Це забезпечуватиме еволюційний перехід до впровадження концепції або програми використання духовного та культурного потенціалів держави з визначенням завдань, пропозицій та повноважень всім залученим до цього державним і відомчим органам, структурам громадянського суспільства.

Термін “морально-психологічне забезпечення” в силу чисельних факторів, які формують МПС особового складу, має бути “своїм” для всіх без виключення структур управління, кожного командира і начальника. Це сфера суспільної свідомості, яка є складовою діяльності всього особового складу, особливо посадових осіб. Так як це визначено у керівних документах СК: для СК в ході бойових дій має значення поведінка, дії, знаки кожного – від солдата до командувача. Тому назва структур МПЗ не повинна дезорієнтувати всі інші структури щодо їх ролі у питанні МПЗ. Завдання щодо МПЗ мають бути включені у обов'язки всіх посадових осіб без очікування відповідних рекомендацій з боку будь-яких керівних структур, але з урахуванням їх вимог. Спеціальні ж завдання щодо аналізу СПО, оцінки МПС, недопущення негативного інформаційно-психологічного впливу, ідеологічна робота, військово-історична робота тощо мають виконувати заступники командирів із стратегічних комунікацій з відповідними підлеглими. Майбутня державна Доктрина використання духовного потенціалу (морально-психологічного забезпечення) буде мати відповідну Програму з розподілом завдань та повноважень щодо формування морального духу особового складу структур Сектору оборони від вищих посадових осіб держави до цивільних вчителів та молодших командирів у військових підрозділах.

Також є важливим розглянути питання надання, на нашу думку, переважного значення в діючій системі морально-психологічного забезпечення психологічному забезпеченню військ. Безумовно немає жодних підстав принижувати значення цієї складової морально-психологічного забезпечення,

але категорії моральне та психологічне мають самодостатнє значення у визначеній системі і можуть розглядатись як самостійні, але тісно взаємодіючі напрямки діяльності. З цього приводу достатньо подивитись анкету оцінки МПС, де ці проблеми визначені без всіляких переваг, більше того – поряд з багатьма організаційно-професійними складовими. При цьому оцінку МПС доручено проводити фахівцям психологічного забезпечення. З огляду на це є доцільним вказати на дещо недостатній рівень ідеологічної, національно-патріотичної, контрпропагандистської роботи тощо. Технічні засоби пропаганди на фронті не відомо як використовуються. Жодної програми із зони бойових дій не було про використання похідних клубів, друкарень, потужних гучномовних приладів. Дуже обмежено було показано використання агітаційних снарядів, заряди яких мають бути в рази більшими, ніж наголошувалось, адже інформація потрібна не тільки ворогу, але й населенню окупованих територій.

В цьому контексті також викликає певні роздуми кафедра МПЗ НУОУ, яка здійснює підготовку фахівців оперативного-тактичного рівня зі ступенем вищої освіти “магістр” за спеціальністю 254 Забезпечення військ (сил), за спеціалізаціями: організація морально-психологічного забезпечення військ (сил); інформаційно-пропагандистське забезпечення військ (сил) та ідеологічна робота у військах. Але де тут психологічне забезпечення? Можливо МПЗ та ПЗ вже одне і теж саме? Можливо тому і ПЗ окремо від МПЗ? В нас немає сумнівів, що тут має бути все правильно. Але треба зробити так, щоб у визначеннях та термінах всі посадові особи ЗС України орієнтувались однаково. Також дещо здивувало видання довідкового матеріалу “Спеціальна (фахова) підготовка особового складу ГУ МПЗ ЗСУ”. Видання якісне і достатньо професійне. Але виникає питання: фахова підготовка особового складу ГУ МПЗ ЗСУ це тільки психологічне забезпечення? З огляду на це можливо є доцільним створити нормальну окрему психологічну службу з повнотою всіх повноважень і працювати під керівництвом професіоналів.

Список використаних джерел:

- [1] Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року “Про Стратегію воєнної безпеки України” : Указ Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021 Вилучено з <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661> 07.04.2023.
- [2] Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року “Про Стратегію інформаційної безпеки” : Указ Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021 Вилучено з <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069> 07.04.2023.
- [3] Белай, С. В., Ліпатов, І. І., Васищев, В. С. & Товма М. І. (2022). Обґрунтування вимог до доктрини морально-психологічного забезпечення дій військових частин і формувань Національної гвардії України. *Честь і закон*, (82), 85-90.